BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIMI ETİK REHBERİ

Yükseköğretim kurumları, bilimsel araştırma-geliştirme, eğitim-öğretim faaliyetlerinin toplum faydasına kullanılması konusunda önemli bir rol üstenmiştir. Günümüzde, bilişim teknolojisinin hızlı gelişimiyle birlikte, Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) teknolojisinin ve kullanımlarının yaşamımızda hızlı değişimlere neden olduğu açıktır. ÜYZ büyük fırsatlar ve avantajlar sunarken, bu fırsat ve avantajların nasıl ve ne amaçla kullanılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Öncelikle ÜYZ insan refahı ve özgürlüğünü artırmayı amaçlayarak insanlığın ortak iyiliğinin hizmetinde kullanılma taahhüdüne dayanmalıdır.

ÜYZ Etik Rehberi; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) akademik, idari personeli ve öğrencilerinin ÜYZ sistemlerinin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri ile idari işlerde kullanımında insan haklarına saygı, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerini esas alarak, dikkat edilmesi gereken etik ilkeler ve önerileri kapsar. ÜYZ uygulamalarının kullanılmasında kullanıcıların zarar görmesini engellemek için sunulan ilkeler ve öneriler; potansiyel riskleri kontrol etmek, izlemek, önleyici tedbirler almak ve yeni sistemlere uyum sağlamak için uygun yaklaşımlar sunar. Rehber, disiplinler arası ve çok paydaşlı bir çalışma ile hazırlanmıştır. MAKÜ ÜYZ Etik Rehberi'nin ve ÜYZ çıktılarının yanlış kullanımının sorumluluğu kişilerdedir.

Amaç

ÜYZ sistemlerinin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve idari faaliyetlerde üniversite personeli ve öğrencileri tarafından güvenli ve bilinçli kullanımı konusunda bilgilendirmek, ÜYZ sistemlerinin işleyişindeki olumsuz etkiler hakkında farkındalık yaratmak, yaşanabilecek sorunları belirlemek ve sorunlar karşısında çözüm önerileri sunmaktır. Tüm kullanıcıların bilimsel etik değerlere bağlı kalarak sistemlerden faydalanmaları konusunda rehberlik etmektir.

Bu rehber, ÜYZ çalışmaları, uygulamaları ve kullanımı açısından üniversite özelinde öğrenci, akademisyen ve idari personele; genelde ise topluma yapay zekâ etik kurallarını ve bu kuralların uygulanmasını sağlamak için bir kılavuz sunmaktadır.

Hedef

Üniversite personelinin ve öğrencilerinin ÜYZ sistemlerini güvenli, bilinçli ve etik bir biçimde kullanımına yönlendirmektir. Rehber akademik, idari personel ve öğrencilerin yapay zekâ uygulamalarını eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın faaliyetleri ve idari işlerde kullanırken insanî değerlere, etik ilkeler, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun davranmalarını sağlamak için teşvik etmeyi hedefler.

İlkeler

ÜYZ sistemlerinin etik ve sorumlu bir şekilde kullanılmasını sağlamak için rehberlik eder. ÜYZ sistemlerinin tasarımından kullanımına kadar her aşamada bu ilkelerin göz önünde bulundurulması, ÜYZ teknolojisinin olumlu etkilerinin maksimize edilmesi ve olası zararların minimize edilmesi açısından önemlidir. Bunlar;

a) **Kapsayıcılık** ÜYZ'ye ulaşmak için, ÜYZ sisteminin tüm süreçlerinde kapsayıcılık ve çeşitlilik sağlanır. Bu süreç boyunca etkilenecek tüm paydaşlar dikkate alınır ve kapsayıcı tasarım süreçleri yoluyla eşit erişim ve eşit uygulamaların yapılması sağlanır.

b) **Erişebilirlik** Tüm akademik, idari personel ve öğrencilerin ÜYZ teknolojisinin faydalarına erişimi hak ettiği ve sistemlerin geniş erişimi kolaylaştıracak şekilde tasarlanması gerektiği kabul edilir. Üniversitemizdeki engelli bireylerin ÜYZ'ye erişebilmeleri için asgarî koşullar belirlenmeli ve karşılanmalıdır. ÜYZ sistemleri, tek bir yaklaşıma sahip olmamalı; ilgili erişilebilirlik standartları izlenerek, mümkün olan en geniş kullanıcı yelpazesine hitap eden Evrensel Tasarım ilkeleri dikkate alınır. Mevcut ve gelişmekte olan bilgisayar destekli insan faaliyetlerine ve yardımcı teknolojilere ilişkin olarak tüm bireylerin eşit erişimi ve aktif katılımı sağlanır.

c) **Paydaş Katılımı** Güvenilir ÜYZ sistemleri geliştirmek için; sistemden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek paydaşlara danışmak, dağıtımdan sonra düzenli geri bildirim istemek ve paydaş katılımı için çalışanların kuruluşlarda ÜYZ sistemlerini uygulama sürecinin tamamı boyunca bilgilendirilme, istişare edilme ve katılımların sağlanması desteklenir.

d) **Güvenlik ve Gizlilik** ÜYZ sistemlerinin kullanımı sırasında, kullanıcıların verilerinin güvenliği ve gizliliği sağlanmalıdır. Veri güvenliği ve gizliliğini korumak için gerekli teknik ve idari önlemler alınmalıdır.

e) **Şeffaflık ve Açıklanabilirlik** ÜYZ her türlü verinin açık, anlaşılır, denetlenebilir ve belgelenmiş kullanımını açık ve güncel güvenlik önlemleriyle kullanmalıdır. Hesap verebilirliği sağlamak için ÜYZ sistemleri ve karar verme süreçleri kabul edilebilir düzeyde açıklanabilir olmalıdır. Bir veri, ürün veya hizmetin ÜYZ sistemleri ile sağlandığı durumlarda sistemlerin hangi aşamada ve nasıl kullanıldığı açıkça belirtilmelidir.

f) **Sorumluluk ve Denetlenebilirlik** ÜYZ sistemlerinin kullanımında sorumluluk ve denetlenebilirlik ilkesine uyulmalıdır. Bu sistemlerin kullanımında ve elde edilen çıktılarda tüm sorumluluk kişilere aittir. Sistemlerin kullanımından doğabilecek olumsuz etkilerin farkında olunmalı ve gerektiğinde bu etkilerle başa çıkacak önlemler alınmalıdır.

g) **Akademik Dürüstlük** ÜYZ sistemleri ile çalışan kişiler, diğer araştırmacıların çalışmalarını doğru bir şekilde alıntılamalı, kaynakları belirtmeli ve kendi çalışmalarında başkalarının fikirlerini veya sonuçlarını kaynak belirtmeksizin kullanmamalıdır. ÜYZ sistemlerinin kullanıldığı araştırmalarda, sistemlerin hangi aşamada ve nasıl kullanıldığı açıkça belirtilmelidir. Ayrıca, veri manipülasyonu gibi araştırma etiği ihlallerinden kaçınılmalıdır.

h) **Eleştirel Düşünme** ÜYZ alanında çalışma gerçekleştiren kişiler, geliştirilen sistemleri ve yapılan araştırmaları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelidir. Yeni fikirleri sorgulamak, mevcut yaklaşımları eleştirmek ve alternatif çözümler aramak önemlidir. Eleştirel düşünme, ÜYZ sistemlerinin daha iyi tasarlanmasına ve toplum için daha iyi sonuçlar doğurmasına yardımcı olabilir.

Öneriler

ÜYZ'nin kullanıldığı her durumda, ilgili etik değerler ve ilkeler çerçevesinde dikkatli bir şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. ÜYZ sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar;

a) **Veri Güvenliği** Veri ihlalleri, kötü niyetli kullanım ve veri manipülasyonu, ÜYZ sistemlerinin güvenlik açıklarını ortaya çıkarabilir. Veri güvenliği önlemleri, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularına özel önem verilmelidir.

b) **Karar Alma Süreçlerinde Tarafsızlık** ÜYZ, eğitildiği veri kümelerindeki önyargıları öğrenebilir ve bu durum, sistemlerin karar alma süreçlerinde taraflı davranmasıyla sonuçlanabilir. Özellikle cinsiyet, ırk veya diğer sosyal faktörlere dayalı ayrımcılık

yapabilen sistemlerin oluşturabileceği adaletsizlikler ve güvenlik endişeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

c) **Siber Güvenlik Tehditleri** ÜYZ sistemleri doğası gereği siber saldırılara karşı savunmasız olabilmektedir. ÜYZ modellerini yanıltmak veya manipüle etmek için çeşitli yöntemlere başvurulabilmektedir. ÜYZ sistemlerinin güvenliği için sıkı güvenlik protokolleri uygulanmalı ve sürekli izlenmelidir.

d) **Kişisel Gizlilik İhlalleri ve Veri Sızıntıları** ÜYZ sistemleri, büyük miktarda kişisel veriyi işleyebilmekte ve depolayabilmektedir. Bunun neticesinde kişisel gizlilik ihlalleri olabilmektedir. Öğrenme süreçleri sırasında kullanılan veri setlerindeki kişisel bilgilerde veri sızıntıları olabilmektedir. Kullanıcı verilerinin güvenliği ve veri sızıntılarına karşı veri koruma standartları belirlenmelidir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuat ve Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun yapay zekâ alanında kişisel verilerin korunmasına dair tavsiyeleri dikkate alınmalıdır.

e) **Kaynakların Kötüye Kullanılmasının Engellenmesi** ÜYZ sistemlerinin farkında olmadan veya kötü niyetli olarak kötüye kullanılmasından dolayı kişiye veya herhangi bir üçüncü tarafa yönelik potansiyel güvenlik risklerinin ölçülmesi ve değerlendirmesi için plan geliştirilmelidir.

f) **Çevre Dostu Uygulamalar** ÜYZ sistemlerinin, tüm yaşam döngüsünde ve kullanımında doğal kaynakların korunması, izlenmesi ve yönetilmesi sağlanmalıdır.

g) **Fikri Mülkiyet Hakları** Fikri mülkiyet haklarının ihlal edilmemesine dikkat edilmeli ve özellikle alıntı ve atıf kurallarına uyulmalıdır.

h) **Mevzuat** ÜYZ sistemlerinin kullanımına yönelik ülkemizde bir mevzuat bulunmasa da mevcut aşağıdaki düzenlemelerin dikkate alınması önerilmektedir.

- 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK)
- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği
- Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi
- Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber